

Steeds meer mogelijk in samenwerking natuur en landbouw

In Overijssel zijn in drie gebieden natuurbeheerders met veehouders aan de slag gegaan met vergaande vormen van samenwerking. Door voortschrijdende verschraling brengen natuurpercelen vaak steeds minder op en stijgen de beheerskosten. Met steun van de provincie zijn bedrijfsvoeringen aangepast om ook percelen met zware beheersbeperkingen efficiënt inpasbaar te maken. Het succes ligt niet alleen in de opbrengsten.

— Merijn Bos (Louis Bolk Instituut)

> SINDS DE INTRODUCTIE van kunstmest en de import van veevoer is gedurende de afgelopen honderd jaar de eeuwenoude relatie tussen landbouw en natuur steeds verder afgezwakt. Heidevelden en beekdalen werden van oudsher gebruikt om de mineralenkringloop in de veehouderij en akkerbouw aan te vullen, maar in de huidige landbouw is dat beheer niet meer rendabel.

Vandaag de dag zijn daarom de meeste cultuurlandschappen met hoge natuurlijke waarden in beheer bij terreinbeherende organisaties. Belangrijke knelpunten in het beheer en daarmee de natuurontwikkeling zijn de stijgende kosten

van regelmatig maaien en afvoeren. Bovendien verschrallen voormalige landbouwgronden vaak onevenwichtig. Stikstof en kalium verdwijnen snel, maar fosfaatgehalten blijven hoog en verzuring treedt snel op. Onevenwichtige verschraling zit natuurherstel tegen, vakkundig beheer gericht op evenwichtig uitmijnen van fosfaat is essentieel.

Relatie natuur en landbouw hersteld

In Overijssel werken veehouders en natuurbeheerders samen aan het waarborgen van grondstoffen zoals veevoer, stalstrooisel en bodemverbeteraars uit natuurterreinen met

zware beheersbeperkingen. Daarmee wordt de eeuwenoude relatie tussen landbouw en natuur hersteld, maar zijn door aanpassingen en eerlijke afspraken ook verrassende besparingen te behalen in bedrijfsvoering en natuurbeheer. Het unieke aan deze samenwerkingsvormen is dat ze verder gaan dan eenvoudige pachtovereenkomsten en bewust gericht zijn op natuurontwikkelingen.

Voor **Jos Schouten, medewerker bij Natuurmonumenten** is een proactieve houding bij boeren van groot belang. "Voor kwetsbare percelen zijn meedenkende boeren essentieel, die bellen vaker en winnen sneller vertrouwen omdat ze

Veehouder Jos Elderink (links) in gesprek met Natuurmonumenten-medewerker Bertus Hegeman.

verder denken dan alleen hoge opbrengsten.” **Jan Overesch, een veehouder in Raalte** (Salland) met wie Jos Schouten samen werkt, beheert diverse schrale graslanden voor Natuurmonumenten. Door zijn beheer ontwikkelt de bemestingstoestand van de graslanden zich goed, maar dalen de opbrengsten. De redenen tot samenwerking waren voor Overesch dan ook van zowel ideële als reële aard: “Het hoeft voor mij niet zo veel op te brengen, maar het mag zeker niets kosten. Daar kan ik nu goed afspraken over maken met de beheerder. Voor mij persoonlijk ligt de waarde vooral in lol hebben in het boeren door mee te werken met natuur,

en ons bedrijfsplaatje te verbeteren.” Hij ziet dat het goed past in de huidige ontwikkelingen van de landbouw. “We lopen met de landbouw steeds meer tegen een natuurlijke grens aan. Het samengaan van landbouw en een goed milieu vinden wij heel belangrijk. Natuurpercelen met de daarbij horende beperkingen passen goed bij onze filosofie, zo houd ik plezier in het boeren”, aldus Overesch.

Instelling boeren moet veranderen
Jos Elderink, veehouder in De Lutte (Noord-oost-Twente), is goed te spreken over de samenwerking met **Jaap Braad, beheerder van**

Natuurmonumenten. Elderink heeft aangeboden een sloot te dempen die tussen een eigen perceel en een kwetsbaar nat heidegebied ligt, maar wil daarvoor wel pachtpercelen ter compensatie. “Om samenwerking te verbeteren is het noodzakelijk dat de instelling van boeren verandert: zij moeten de mogelijkheden zien van materiaal uit beheerspercelen, bijvoorbeeld als voer voor jongvee en droge koeien. Daarvoor moeten we soms wel afscheid nemen van wat we geleerd hebben, het hoeft niet meer zo te zijn dat alleen de intensieve en snelle opfok het meest economisch is”, aldus Elderink. De instelling van Elderink heeft vertrouwen

gewekt bij de beheerder, de samenwerking is vastgelegd in een meerjarige overeenkomst. “Vertrouwen in elkaar is belangrijk. Boeren kunnen daarin helpen door niet alleen te bellen als ze zelf problemen hebben, maar ook als ze problemen voor de natuur zien, of juist bijzondere soorten vinden”, aldus Braad. Natuurmonumenten heeft volgens Braad een goede basis gelegd om op voort te bouwen. “Bijna al onze rijkere graslanden kunnen we al jarenlang goed kwijt bij pachters. Die ervaringen en contacten zou Natuurmonumenten goed kunnen gebruiken om tot verdergaande samenwerkingen te komen, dat heeft ook veel maatschappelijk draagvlak en maakt ons werk prettiger”.

Aanpassingen in de bedrijfsvoering

Dat de inpasbaarheid van sommige grondstoffen uit natuurterreinen behoorlijke aanpassingen in de bedrijfsvoering kan vergen, heeft veehouder **Henk Pelleboer** de afgelopen jaren laten zien. “Ik heb een nieuwe potstal gebouwd

voor beter dierenwelzijn en goede mest voor de biologische akkerbouwers waarmee ik samenwerk. Strooisel uit natuurgebieden kan ik daardoor goedkoper verwerken dan biologisch stro, en dat werkt in ons systeem net zo goed.” Pelleboer en zijn zoon Gerben runnen hun melkveebedrijf in Mastenbroek in de IJsseldelta, waar veel rietlanden gemaaid worden. Met het zelf ontwikkelde strooiselsysteem kunnen ze op jaarbasis riet en hooi verwerken van bijna 70 hectare natuurterrein. Het kan los verwerkt worden, wat een grote besparing is ten opzichte van gebruik van geperste balen. Pelleboer is nog wel op zoek naar natuurbeheerders die voor een langere termijn verbinding met zijn bedrijf aan willen gaan. “Na de investeringen van onze kant, ben ik nu op zoek naar natuurbeheerders die meerjarige overeenkomsten aan willen gaan om hun droge rietmaaisels bij ons af te zetten als alternatief voor de vuilstort. Ik mis nu nog die zekerheid, tot nog toe krijg ik mijn natuurstro van een

loonwerker die voor terreinbeherende organisaties maait.”

Nieuwe samenwerkingsverbanden

Bij samenwerken gaat het om belangen. Bij natuurbeheer is er wederzijds belang bij de materialen die uit natuurterreinen vrijkomen: De terreinbeherende organisaties moeten er vanaf, terwijl de materialen eigenschappen kunnen hebben die toepassing als ruwvoer, stalstrooisel of bodemverbeteraar mogelijk maken. Die toepassingen zijn op zich vaak niet rendabel. Door goede afspraken te maken kunnen aangepaste bedrijfsvoering, beheersvergoedingen, of toewijzing van compenserende percelen de samenwerking voor beide partijen toch interessant houden.

Vertrouwen in elkaar en open uitwisseling van ervaringen over de mogelijkheden spelen een sleutelrol bij het succes van dit soort samenwerkingsverbanden. De opstart vergt daarom veel tijd en kennis. Overheden kunnen bijdra-

Bij dalende opbrengsten van natuurpercelen is verdergaande samenwerking essentieel om te voorkomen dat beheerskosten te drastisch stijgen.

gen door deze startinvesteringen te steunen. “Om dit soort vergaande samenwerkingen op te zetten, maken we veel extra kosten, en dat kan niet”, aldus Jos Schouten van Natuurmonumenten. Het werkt beter als de overheid via projecten de opstartfase uit laat voeren door een derde partij die met onafhankelijke kennisinbreng de nieuwe samenwerkingsverbanden helpt op te zetten. Zonder dit soort projecten waren we er niet aan begonnen.” <

*Merijn Bos,
m.bos@louisbolk.nl*

Minder regels rond natuurmaaisels geven meer ruimte voor samenwerking

Omdat grondstoffen uit natuurterreinen (maaisel, plagsel, snoeisel) niet met opzet als agrarische grondstof geteeld worden, is het tot nu toe automatisch als afval bestempeld en moest daardoor tegen hoge kosten afgevoerd worden. En dat terwijl met enige aanpassingen in het beheer veel materialen nog goed geschikt zijn als ruwvoer, stalstrooisel of bodemverbeteraar in de landbouw. Dergelijke aanpassingen zijn bijvoorbeeld vernieuwing van het stalsysteem (zoals potstallen), rantsoenafstemming waar meer ruwvoer uit natuurgebieden in past, maar ook aangepaste maaitijdstippen om het materiaal optimaal (droog) te kunnen oogsten.

Materialen uit natuur zijn geen afval meer

De afvalwetgeving gaat veranderen, waardoor groene grondstoffen uit natuurterreinen makkelijker in de landbouw toegepast kunnen worden. Eind 2010 is de Kaderrichtlijn Afval ingevoerd in Nederland. In de richtlijn (2008/98/EG) wordt materiaal dat direct uit natuurgebieden komt niet langer als afval aangemerkt. Natuurbeheerders die dit materiaal als grondstof bij boeren willen afzetten krijgen dus meer ruimte door minder regels.

In Artikel 2 van de Europese richtlijn staat vermeld dat de regels niet van toepassing zijn op uitwerpselen, stro en ander natuurlijk, niet-gevaarlijk materiaal rechtstreeks afkomstig uit de land- of bosbouw. Wel moet het materiaal dan bruikbaar zijn ‘door middel van processen of methoden die onschadelijk zijn voor het milieu en die de menselijke gezondheid niet in gevaar brengen’.

Aangepaste stalsystemen kunnen beter uit de voeten met grondstoffen uit natuurgebieden, zoals droog maaisel toegepast als stalstrooisel.

